

Dohoda o vině a trestu na obzoru - konečně

Trestní proces bude zřejmě obohacen o nový prvek – dohodu o vině a trestu. Počítá s tím novela trestního řádu připravená Ministerstvem spravedlnosti. Možná to bude změna zcela zásadní – přinejmenším je zde velký potenciál, že většina trestních případů bude vyřízena právě dohodou a vině a trestu. A očekávám, že to bude změna jednoznačně k lepšímu.

Princip dohody je jednoduchý. Namísto toho, aby se případ řešil v líčení před soudem, má obžalovaný možnost přiznat se a přijmout trest navržený státním zástupcem. Soud dohodu už jen potvrdí (ale má možnost ji i odmítnout a nařídít klasické hlavní líčení). Obviněný má vždy možnost na dohodu nepřistoupit a hájit se před soudem. V praxi ale na základě dohody dostane nižší trest než kdyby byl usvědčen v soudním líčení. Díky tomu zločinci, kteří jsou vinni a kteří realisticky vidí, že důkazy proti nim asi povedou k odsouzení, mají motivaci na dohodu přistoupit.

Efekty dohody o vině a trestu byly v ekonomické analýze práva popsány mnohokrát: Za prvé šetří čas soudců, státních zástupců, a advokátů, který by byl stráven v hlavním líčení. Za druhé (a to je důležitější) při daném množství času a peněz, které státní zástupci a policisté mají k dispozici, umožňuje levně a rychle uzavřít jednoduché případy a soustředit zdroje na stíhání těch složitějších. Díky tomu roste pravděpodobnost, že zločinec bude odsouzen: Z těch, kteří se přiznají, je samozřejmě odsouzeno 100%, zatímco kdyby šli k soudu by někteří z nich byli osvobozeni; z těch, kteří jdou k soudu, je odsouzeno větší procento, neboť na jejich stíhání bylo soustředěno více zdrojů. Aby tento efekt fungoval, je důležité, aby se dohodou řešilo velké množství případů.

Příkladem jsou USA, kde trestní proces na dohodě o vině a trestu (plea bargaining) doslova stojí a padá. Plných 93% odsouzených za závažnější trestné činy je odsouzeno na základě dohody a nikoli v procesu před soudem. Toto procento je vysoké i u velmi závažných zločinů – vraždy 58%, loupeže 87%.

V našich podmínkách bude rozšíření dohody asi skromnější. Hlavně proto, že ministerský návrh limituje její použití na trestné činy, které nejsou zvláště závažné. Tím jsou předem vyřazeny např. vraždy, loupeže, znásilnění, či krádeže a podvody zahrnující částky na půl milionu korun. Toto považuji za největší slabinu návrhu. Ano, rychlým vyřízením „jasných“ bagatelních případů umožníme soudcům a státním zástupcům soustředit se na závažné zločiny. Jenže téhož efektu docílíme (možná ještě účinněji) i tím, že rychle vyřídíme „jasné“ závažné případy. Dořešení každé vraždy či loupeže je vždy časově náročné; pokud se vrah či lupič přizná a přistoupí na dohodu, ušetří se tím na jednom případě podstatně více zdrojů než u drobné krádeže.

Z vyloučení zvláště závažných trestných činů navíc čpí dojem, že sami navrhovatelé považují dohodu o vině a trestu nikoli za plnohodnotný způsob, jak vyřídit trestní případ, ale za něco podřadného ve srovnání s klasickým hlavním líčením. Jakoby odsouzení na základě dobrovolného přiznání bylo něco, „co by se dělat nemělo“, ale protože je to tak efektivní, tak to aspoň na méně závažné zločiny zavedeme. Škoda.

Také lze očekávat, že dohoda o vině a trestu bude hojně využívána jako náhražka jiných tzv. odklonů v trestním řízení, kterých se už dnes nabízí značné množství (trestní příkaz, narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání). Což není samo o sobě negativní, naopak, neb dojde k posílení represe při srovnatelných procesních nákladech. Tresty při využití

odklonu jsou díky řadě omezení měkčí než tresty, které lze očekávat u dohody o vině a trestu. Jen až někdo bude říkat, že dohodou bylo vyřízeno X případů, tak si naivně nemysleme, že díky tomu se ušetřilo X hlavních líčení.

Rozhodně vítám, že dohoda o vině a trestu bude v Česku zavedena. Také doufám, že se ukáže jako natolik efektivní, že časem bude rozšířena na všechny trestné činy. Do vínku bych ji zatím popřál lepší mediální prezentaci. Celý návrh byl většinou médií (zde je příklad Lidovek) podán tak, že zločinci si sami navrhnou trest. Není divu, že v anketě u čtenářů výrazně prohrál. Jelikož dle návrhu může iniciativa k dohodě vzejít z obou stran, nebylo by lepší věc rovnou prezentovat tak, že trest navrhne státní zástupce a pokud ho obžalovaný přijme, ušetří se náklady na soud? V očích veřejnosti by to podle mě vypadalo o dost lépe.